

MEGJEGYZÉSEK AZ 1501. ÉVI MAGYAR–VELENCEI–PÁPAI SZÖVETSÉG TÖRTÉNETÉHEZ.
EGY OSMÁNELLEENES LIGA ANATÓMIÁJA*

Kruppa Tamás

A címben szereplő, a Magyar Királyság, a Velencei Köztársaság és a Szentszék között 1501. május 13-án megkötött törökellenes szövetség körülményeiről nem sokat tudunk, ismereteink alapvetően régóta ismert forrásokból táplálkoznak.¹ Újabban öröndetes módon fellendültek a témával kapcsolatos kutatások, ezek azonban főleg a magyar-szentszéki, illetve a magyar-francia kapcsolatokra fókuszálnak.² Ehhez kívánunk most hozzájárulni magyar-velencei szempontból egy eddig figyelembe nem vett, bár nem teljesen ismeretlen diplomáciai levelezésanyaggal.

Az említett szövetség pontjait Marino Sanudo monumentális krónikájából, a *Diarii*-ből – ahol csupán kivonatos formában maradt ránk – már a 19. század vége óta ismerjük. 1983-ban Ivan Pederin a raguzai levéltárban őrzött Lubić-hagyatékából közölt egy datálatlan latin nyelvű összefüggő szöveget, amely állítása szerint ennek a ligának a pontjait tartalmazza. A magyar történetírás máig erre a kiadásra hivatkozik ezzel kapcsolatban. Ám az eddig elkerülte a figyelmet, hogy az egyik szerződő fél, Leonardo Loredan dózse csak 1501. október 2-án került hatalomra, tehát a szöveg *post quem*-je október 2, és nem május 13-a.³ Ráadásul a tartalma egyértelműen rávilágít arra, hogy a szöveg a már májusban megkötött szövetség pontjainak a módosítása céljából született meg a felek között.

A magyar-velencei-pápai szövetség pontjairól tehát mostanáig a róluk készült Sanudo-féle regesztákból tájékozódhattunk csupán, amelyek 19 pontban foglalják össze a szövetség pontjait. Egy Bolognából előkerült kódex érdekes adalékokkal gazdagítja eddigi tudásunkat nemcsak az egyezmény szövegét, hanem az egyezmény megszületésének körülményeit, az előzményeket illetően is. A regisztrum Sebastian Giustinian budai velencei követ, illetve követtársai 1500–1502 közötti időszakban született heti, néha ritkábban, olykor sűrűbben

írt jelentéseit tartalmazza.⁴ A kódex nem teljesen ismeretlen, Hodinka Antal a Magyar Könyvszemle 1895. évi hasábjain egy 4 oldalas ismertetőt közölt róla, ami egy idegen nyelven megjelent ismertető magyar fordítása, és amire Kosáry klasszikus művében hivatkozik, de a jelek szerint magát a kötetet egyikük sem látta.⁵ Az alábbiakban vázlatosan – és egyoldalúan velencei nézőpontból – szeretném bemutatni ennek a törökellenes szövetségnek a politikai, diplomáciai háttérét rávilágítva a lebonyolítás technikai háttérére, divatos kifejezéssel élve betekintést nyújtva a nemzetközi politika és diplomácia „boszorkánykonyhájába.”

Az események követhetősége érdekében az 1499-ben kitörő második velencei-oszmán háborúhoz kell visszamennünk. A Porta jól választotta meg az időpontot, mivel 1494 után az 1499-ben újra fellobbanó itáliai háborúba bonyolódó Köztársaságnak ekkor csupán Franciaország sietett a segítségére az 1499 februárjában megkötött a bloisi egyezmény alapján, ami azonban a földközi-tengeri hadszíntéren nem igazán jelentett kézzelfogható segítséget a város számára.⁶ A háború azonban sikereket nem hozott: a török flotta és a szárazföldi sereg hathatósan támogatni tudták egymást, amit a velencei hajóhad nem volt képes megakadályozni. Az 1500-ban megnyíló béketárgyalásokon a szultán egy sor támaszpont átadását követelte, a feltételek azonban elfogadhatatlanok voltak a város számára. Ezért égetően fontos volt további szövetségesek bevonása. A város ekkor egy sor követet indított a segítség érdekében Magyarországra, Franciaországba, Portugáliába és Spanyolországba. Velence mellett a leginkább érdekelt fél a Magyar Királyság volt, akadt azonban egy bökkenő, a magyarok ugyanis éppen ekkor folytattak tárgyalásokat a Portával 1501-ben lejáró fegyverszünetük meghosszabbításáról. Az 1500 április elején Budára érkező Vettor Soranzo és Sebastian Giustinian követek feladata az

* Készült az HUN-REN-PPKE-PTE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport keretében a TKI támogatásával.

¹ Sanuto 1869: 254–258; Sanuto 1877: 5–6, 9–10, 13–15. A szövetségről még Setton 1978: 531–533. Magyar szempontból máig alapvető Kosáry 1978: 83–91.

² E. Kovács 2008.; Györkös 2012.; Nemes 2018.

³ Pederin 1983: 131–135. Erről bővebben Kruppa Tamás: Az 1501-es oszmánellenes velencei–magyar–pápai szövetség a velencei követjelentések fényében (s.a.)

⁴ BA Mss. n. A 269.

⁵ Hodinka 1889: 57–60.; Kosáry 1978: 187.

⁶ Moro 2020: 15, 22, 72.

volt, hogy megakadályozzák az oszmán-magyar fegyverszünetet, és egyúttal tető alá hozzanak egy velencei-magyar törökellenes ligát.⁷ Ennek egyik legfontosabb alapfeltétele az anyagi segítség volt, hisz a velencei csapatok lekötöttsége miatt arról eleve nem lehetett szó, hogy a magyar és velencei csapatok a szárazföldön indítsanak összehangolt támadást. A reménybeli ligával kapcsolatban tehát mindenekelőtt azt kellett tisztázni, hogy a Köztársaság mekkora segínyt, illetve mennyi időre ajánl fel.

Bonyolította a helyzetet, hogy néhány héttel később, május derekán Budára ért a francia követség is (Valerian de Sains és Mathieu Toustain), amely szintén szövetséget akart kötni a magyarokkal. Azt gondolhatnánk, hogy technikailag meglehetősen egyszerű eljárás lett volna ez, amennyiben a Magyar Királyság csatlakozik az említett bloisi egyezményhez.⁸ Csakhogy a forrásokból kitapinthatóan mégsem ebből indultak ki: a meglehetősen furcsán viselkedő, és az első adandó alkalommal hazatérni szándékozó franciák a magyaroknak egy általános szövetséget ajánlottak, amelynek egyrészt nem lett volna törökellenes éle, vagyis az bármely, akár keresztény állam ellen is irányulhatott volna, kivéve a császárt és a pápát. Az ajánlat háttérében a bizonytalan itáliai helyzet húzódott meg: Lombardiában egy felkelés miatt megingott a franciák helyzete, amelyet az általuk elűzött és a császár védőszárnyai alá húzódó Lodovico Sforza milánói herceg ki is használt. Mindez természetesen hatást gyakorolt a franciák török politikájára. A követek ugyan világossá tették, hogy királyuk hajlandó segíteni a magyaroknak a Porta ellen, de csak akkor, ha nem éri támadás oszmán részről Itáliát (a célzás nyilván elsősorban a franciák által megszerezni kívánt Nápolyi Királyságra vonatkozott). Az anyagi alapokat illetően pedig a pápai tizedeket ajánlották fel, azaz a segítség XII. Lajosnak közvetlenül nem került volna semmibe.

Ezzel szemben a magyar fél sokkal konkrétabb elképzeléshez várt segítséget úgy a franciáktól, mint a velenceiektől. Több jelentésben olvashatjuk, hogy Ulászló és tanácsadói az oszmánellenes harc megvívásához egy minimum 25 ezer fős hadsereg felállítását tartották szükségesnek, amelyekből 4–6 ezer

lett volna nehézlovas 3 dukát hópénzzel. Egy folyamatos háború esetén 12 hónapra, azaz 4 ezer nehézlovas éves zsoldja 144 ezer dukátra rúgott volna.⁹ Ez meg is magyarázza, hogy a magyar fél miért tartott igényt már a kezdetektől fogva évi minimum 100 ezer arany segélyre, illetve világossá teszi azt is, hogy a segélyösszezből alapvetően a hadsereg magját alkotó nehézlovas kontingens zsoldját fizették volna. Sőt az április 7-ei jelentésből kiderül,¹⁰ hogy a magyarok igazában véve nem is a segély pontos összegéről, hanem inkább a nagyságrendjéről akartak tárgyalni. Erre utal, hogy már a tárgyalások kezdetén bedobták a fentebb idézett 25 ezer fős hadseregről szóló ajánlatot, amelyet egy általános liga (*confederatione universale*) azaz egy olyan szövetség keretei között kívántak felállítani, amelynek egyrészt több szerződő tagja van, másrészt nem okvetlenül irányul kizárólag a török ellen. Ez utóbbi szövetkezési fajtát, vagyis az általános liga mellett egy külön szövetséget a velenceiek akartak, amely a forrásokban *particular intelligentia* néven szerepel, amelyet talán külön vagy különleges szövetségnek fordíthatnánk. A magyar fél természetesen mindkét szövetség létrejötte esetén elvárta a velencei segínyt, sőt abban az esetben is igényt tartott volna erre, ha esetleg nem sikerül tető alá hozni az általános ligát, ami finoman szólva nem tette egyszerűvé az alkudozásokat.

Mind ezek tetejébe a velenceieknek azzal is számolniuk kellett, hogy ha túlfeszítik a húrt, és elkezdenek úgymond az elvárhatón túl garaszkodni, akkor a magyarok megegyeznek a már hónapok óta náluk időző török követen keresztül és elindítanak egy ünnepélyes követséget. A veszély nagyságát jelezte, hogy ebben az időben is érkezett egy török követ¹¹ a már Budán tartózkodó mellé, illetve, hogy a király ugyanakkor Sztambulba indított egy követet a fegyverszünet ügyében.¹² Hogy az oszmán-magyar megegyezésnek mekkora volt az esélye, mutatja, hogy komolyan felvetődött, hogy abban az esetben, ha nem sikerül megegyezni a budai udvarral, és meglesz a fegyverszünet, akkor a Köztársaság az ünnepélyes követséggel együtt küldje el a Portára a saját megbízottját – ez a két budai követük közül az egyik lett volna¹³ – hogy érje el a magyarok

⁷ Az eredeti megbízatás, *commissio* sajnos nem maradt ránk, azonban a Vettor Soranzo halála miatt helyette 1501 elején Budára küldött Giorgio Pisani számára írt megbízatás alapján következtethetünk a két évvel korábban írott tartalmára: BA Mss. n. A 269. fol. 327r–331r.

⁸ E. Kovács 2008: 171–186.; Györkös 2012: 89–102.

⁹ A számításokról: BA Mss. n. A 269. fol. 48v, 49r, 50r, 56r, 64r.

¹⁰ BA Mss. n. A 269. fol. 10v–11v.

¹¹ Jóllehet a jelentésben *ambassador* szó szerepel, később azt írják, hogy nem rendes, sztambuli követ volt, hanem a Belgrád környéki portyák ügyében küldték. Ugyanakkor azt is megírták, hogy több forrásuk szerint jövetelének valódi oka nem is ez. BA Mss. n. A 269. fol. 14v.

¹² Erről a március 31-i jelentés: BA Mss. n. A 269. fol. 5r.

¹³ BA Mss. n. A 269. fol. 8v.

segítségével, hogy a fegyverszünetbe vegyék bele Velencét is, amelynek mint látni fogjuk, csekély volt az esélye.

A tisztán politikai okok mellett ugyanakkor dinasztikus megfontolások is munkáltak a háttérben, hisz Ulászló, mint az közismert volt a kortársak előtt, meg akart szabadulni Beatrixtól, és újra akart házasodni.¹⁴ A kölcsönös bizalmatlanság jegyében döcögösen haladó tárgyalások végül megegyezéssel zárultak: az 1500. július 14-én elfogadott francia-lengyel-magyar egyezmény szövetséget és örök barátságot helyezett kilátásba, és bár a törököt a szöveg nevesítette, mégis a szövetség tulajdonképpen egy általános liga volt: „...ad impedimentum defensionis religionis Christianae contra Turcos, sive alios quoscunque fidei hostes [kiemelés tőlem – K. T.] Ez tehát bárki ellen irányulhatott, kivéve ahogy utaltam rá, a pápát és a császárt.”¹⁵ Sarkosan fogalmazva ez a szerződés egy nesze semmi fogd meg jól volt, mert a franciákat tulajdonképpen semmire nem kötelezte, a lengyelek pedig már javában tárgyaltak a Portával a békéről, amire a súlyos tatár betörések, az orosz-litván kapcsolatok kiéleződése, valamint a porosz probléma sarkallta őket. Hogy a magyarok mégis belementek, annak oka a Valois rokonság reménye volt, amely 2 évvel később Anne de Foix megérkezésével meg is valósult.¹⁶ Más kérdés, hogy ez konkrét törökellenes segítséget továbbra sem jelentett. Ezért nem véletlen, hogy a velenceiek, bár ezt felajánlották nekik, nem léptek be a szövetségbe.

A franciák távozása, és az általuk jelentett probléma megoldódása azonban nem könnyítette meg Giustinian és Soranzo helyzetét. A török követ, aki mint láttuk, már akkor Budán tartózkodott amikor ők megérkeztek, és akiről a követek úgy értesültek, hogy magyar renegát, aki egykor az erdélyi vajda alattvalója volt,¹⁷ még mindig nem távozott, mivel nem kapott határozott választ. A fegyverszünet veszélye továbbra is a levegőben lógott, a Porta pedig kezdte elveszíteni a türelmét, amit egy csausz érkezése jelzett a szultán üzenetével, hogy a magyarok bökjék végre ki, mit akarnak.¹⁸ Pedig a követ és kíséretének visszatartása nem volt olcsó mulatság az

örökös pénzzavarral küzdő budai udvar számára. A jelentésekből megtudjuk, hogy a török követnek 130 fős kísérete volt, amely addig 4000 dukátba került.¹⁹ Különösen riasztó volt, hogy egy Péter nevű, magát Bosznia-Hercegovina hercegének kiadó személy beszámolt a követeknek egy Drinápolyban adott szultáni audienciáról, amelyen Bajezid kikérdezte a magyarok szándékáról, akikről azt gondolja, hogy nem akarják meghosszabbítani a békét. Tudott a velencei követek jelenlétéről is a budai udvarban, illetve elmondta Péternek, hogy megfelelő feltételek esetén hajlandó békére a Köztársasággal. A bosnyák megtudta a szultántól, hogy az oszmán hadsereg az elmúlt évben súlyos veszteségeket szenvedett, ezért csodálkozik, hogy a helyzetet a magyar király nem használja ki. Péter elmondta még a követeknek, hogy a balkáni keresztények csak a magyarok támadására várnak, hogy fegyvert ragadhasanak. Ezzel kapcsolatban a magyar király tudtára adta, hogy a balkáni keresztények zsoldra sem tartanak igényt, sőt még ők fizetnék a költségeket. A királynak, aki kedvezően fogadta javaslatát, a herceg azt állította, hogy képes kiállítani ezer lovast, és annyi gyalogost, amennyi szükséges. Állítása szerint előkelő bosnyák családból származik, amely Mátyás idején menekült Magyarországra, a bosnyákok pedig őt választották vezérüknek.²⁰

A követjelentések alapján lehetőség nyílik arra, hogy tisztázzunk egy félreértést, amely a legújabb szakirodalomban is olvasható. Kosáry nyomán rögzült az a nézet, hogy a Szent György napra (április 24.) összehívott rákosi országgyűlés felbontotta az 1498-ban kötött török fegyverszünetet, amelyre a vármegyéknek július 22-én kiadott országgyűlésbe hívó levele lenne a bizonyíték.²¹ Ebben kétségtelenül szó van a fegyverszünet felbontásáról, és a török ellen indítandó háborúról, csak hogy a latin szöveg egészen pontosan azt mondja, hogy az előző országgyűlésen határozatot hoztak a fegyverszünet felbontásáról,²² és hogy ezért a király Szent Mihály napjára (szeptember 29.) Bács városába fegyveres országgyűlést hív össze, a rendeknek azonban mindent titokban kell tartani, hogy a török ne tudjon arról, hogy a békét a magyar fél felbontotta.²³ Ezt

¹⁴ Marczali 1877: 97–113.; Szamota 1891: 131–146.; Wenzel 1877: 630–641., 727–757., 816–840.

¹⁵ Györkös 2012: 94–95. Szövege: Leonard 1693: 436–443, az idézet 437.

¹⁶ 6–7. sz. jegyzetek.

¹⁷ BA Mss. n. A 269, fol. 51r.

¹⁸ BA Mss. n. A 269, fol. 142rv.

¹⁹ BA Mss. n. A 269, fol. 51v, 64r.

²⁰ BA Mss. n. A 269, fol. 46v–47v.

²¹ Wagner 1780: 17–19.

²² „...conclusum et decretum exstitit, ut Threugas praesentes, quas cum Thurcis habemus, rumpere, illisque renunciare, atque pro nomine Christi Salvatoris nostri, Fideique sua sancta, defensioneque hujus Regni, vel totius potius Reipublicae Christianae, Bellum contra eosdem Thurcos gerere debeamus.” Wagner 1780: 17.

²³ „... aperte Threugis non renunciaremus. Quare vos hortanur, ut hoc propositum, et hanc voluntatem et ordinationem nostram, quantum magis potestis, celetis, et non publicetis.” Wagner 1780: 18. Az országgyűlésről: C. Tóth 2009: 1457.

nyilván úgy kell értelmezni, hogy a béke felbontása formálisan a nyilvánosságra hozatalának pillanatában lép életbe. Ez már csak azért is lehet így, mert áprilisban, amikor az országgyűlés állítólag felmondta volna a fegyverszünetet, a Magyar Királyság semmilyen törökellenes szövetségnek nem volt részese, hisz láttuk, hogy a francia követek csak május közepén érkeztek. Nehezen hihető, hogy a magyarok teljesen egyedül, szövetségesek nélkül mondanak fel egy fegyverszünetet a legnagyobb és legerősebb ellenségükkel szemben, miközben a török követ Budán időzik egy 130 fős kíséret élén. Sokkal kézenfekvőbb abból kiindulni, hogy a király és tanácsosai arra számítottak, hogy tető alá tudnak hozni egy velencei-magyar-francia-lengyel-pápai szövetséget, amelyhez szabadon csatlakozhatott volna a jelentésekben is felbukkanó Spanyolország, Portugália, Anglia és esetleg a Szent Római Birodalom.²⁴

Az áprilisi rákosi országgyűlésen meghozott javaslat arra volt jó, hogy megteremtse az előfeltételeket a háború elindítására, de csak a formális szövetség megkötése után.²⁵ A Szent Mihály napra Bácsra, a déli határ közelébe összehívott fegyveres országgyűlés tehát nem látszatot akart kelteni, illetve nem csupán a velencei követeknek szóló színjáték volt – persze ha abból indulunk ki, hogy a békét már az év elején formálisan felbontották, akkor mindez logikusnak tűnhet –, mivelhogy a Köztársaság állítólag nem akart volna fizetni és nem ratifikálta volna az egyezményt, ahogyan Kosárynál olvashatjuk, és akinek a véleménye manapság is formálja még a történetírás gondolkodását. Egyébként is, komolyan hihető, hogy pusztán a velenceieknek (konkrétan két követről van szó) előadott színjáték céljából hívtak volna több ezer nemes fegyveres országgyűlésbe? Nem inkább arról lehetett szó, hogy a király azért hívta Bácsra a rendeket, ahogyan a jelentésekben többször is olvashatjuk, mivel ki akarta kérni a véleményüket egy ilyen nagy horderejű ügyben? Mást nem is tehetett, az ország törvényei ezt ki is mondták, mivel a tervek szerint személyesen szállt volna a hadba. A követek természetesen a kedvezőbb feltételek kialakítása érdekében húzták az időt, a magyarok pedig ezt nehezményezték, mivel telt az idő és nem akarták, hogy a Porta, megelégtelve követe visszatartását, elálljon a fegyverszünet meghosszabbításától – amihez nem is fűződött sem-

milyen érdeke, hisz a magyarokat le akarta választani a velenceiekről, akikkel háborúban állt. Ezt tudták Budán, mint ahogy azt is, hogy a Köztársaságnak szüksége van a magyarokra. Úgy vélem, hogy Ulászló és tanácsosai biztosak voltak abban, hogy lesz egyezség, ezt mutatja a rákosi végzés és a bácsi országgyűlés, ahol lefektették a jövőbeli szövetség alapjait, ami nélkül aligha merték volna egyoldalúan, biztosítékok nélkül felbontani a fegyverszünetet, amire viszont formálisan és a gyakorlatban is csak 1501 elején került sor. Az 1501. május 16-i jelentéssel beküldött, közjegyző előtt a velencei segély ügyében kiállított irat ugyanis a rendek bácsi országgyűlésen hozott döntésére hivatkozik.²⁶

Az országgyűlés tehát a megegyezés előtti utolsó fázis volt, mivel a tavasz óta folytatott kemény alkudozásokat a rendek véleményének kikérése nélkül nem lehetett lezárni, nem lehetett elkészíteni a kapitulációt, a szerződés pontjait, hogy azt a követek elküldhessék Velencébe, amelyre február végén kerülhetett sor, illetve Rómába, hogy aztán a visszaküldött, letisztázott szövegeket májusban Budán ratifikálhassák egy háromoldalú szerződés keretében. Mindkét fél tisztában volt azzal, hogy ősszel nagy hadsereggel nem sok értelme lenne elindulni, még ha erre közeli példát, Hunyadi hosszú hadjáratát, fel is tudnánk hozni, azonban ebben az esetben le kellett volna mondani a velencei flotta támogatásáról, amely az őszi viharok miatt az oszmánhoz hasonlóan a kikötőkbe húzódott. Ennek a belátásnak a bizonyítéka az 1500. április 24-én kelt követjelentés, amely szerint a király a támadó hadjáratához egy év felkészülési idővel számolt.²⁷

Visszatérve a tárgyalásokra, a legkeményebb dionak a segély nagysága és a szövetség formájának meghatározása bizonyult. Az előbbi régóta ismertes, vagyis, hogy a felek évi 100 ezer dukát fizetésében állapodtak meg Velence részéről, azonban az már kevésbé köztudott, hogy május 16-án, tehát négy nappal a szerződés ratifikálása után egy kiegészítés is született – a fentebb már idézett, a bácsi gyűlés határozataira hivatkozó irat –, amely kikötötte: abban az esetben, ha a hármas szövetséghez egyéb hatalmak is csatlakoznának, a velencei hozzájárulás nagysága csökkenni fog. Egészen pontosan minden 100 ezer dukát hozzájárulás után 15%-

²⁴ BA Mss. n. A 269, *passim*.

²⁵ Ezt támasztja alá a július 17-i jelentés, ahol az egyik magyar tanácsosra hivatkozva azt írják a követek, hogy amint megkötik

a szövetséget, a király közölni fogja a török követtel, hogy sem békét, sem fegyverszünetet nem köt. BA Mss. n. A 269, fol. 80v.

²⁶ BA Mss. n. A 269, fol. 159r.

²⁷ BA Mss. n. A 269, fol. 25r.

kal, azaz 15 ezer dukát kedvezményt alkudott ki a Köztársaság.²⁸

A szövetség formájának meghatározása szoros összefüggésben van a segély kérdésével. Tudomásom szerint a tárgyalásoknak ez a része sem volt eddig ismeretes, legalábbis nem találtam erre utalást. Miközben ugyanis a felek a segélyösszeg nagyságáról alkudoztak, amely 40 ezer dukátról indult és végül 100 ezer dukátban állapodott meg, nemcsak az összeg nagysága, hanem a megkötni kívánt szövetség *formája* is megváltozott. Sanudo *Diarii*-jában nem, következésképpen a magyar és nemzetközi szakirodalomban sem szerepel, hogy bár Velence, mint említettem, már tagja volt egy törökellenes szövetségnek (bloisi egyezmény), amely nyitott volt mindenki előtt, a magyarokkal mégis külön szövetséget akart kötni. Ez a különbség terminológiai is jól megfogható, a jelentések ugyanis az egyiket váltakozva *ligának*, *confederationénak*, *unió*nak, *intelligentiának* stb., a másikat azonban következetesen *particular intelligentiának* hívták.²⁹ A lényegi különbséget e kettő között a mi esetünkben nem is annyira a szerződő felek száma jelenti, hanem az, hogy a külön szerződés az egyetemes ligától eltérően egyetlen céllal és kizárólag egyetlen hatalom, azaz az Oszmán Birodalom ellen irányult volna. Tehát a szokásos barátain barátja, ellenségeim ellensége formulával, és –a magyar–lengyel–francia szerződéstől eltérően – kizárólag a szerződő felekre vonatkozott volna.

A magyarok, akik, mint láttuk, Velencéhez hasonlóan július óta szintén tagjai voltak egy legalábbis névleg törökellenes szövetségnek, azt akarták, hogy a Köztársaság mindkettőben vegyen részt, és természetesen mindkettőhöz járuljon hozzá anyagiilag is. A Köztársaságnak azonban nem voltak illúziói az általános ligával kapcsolatban, valószínűleg attól tartottak, hogy a sok résztvevő különböző irányokba húzó érdekei csökkenteni fogják a szövetség hatékonyságát és erejét. Ehhez ajánlották fel eredetileg 40 ezer dukátot, amelyet készek voltak az eredetileg ajánlott 40 ezres összeget először 60, majd 70 ezerre felemelni, amiből végül 100 ezer lett.

Az alkudozások az összeg nagysága miatt húzódtak el, és azért, mert Velence cserébe garanciákat akart, például, hogy a király vonuljon személyesen hadba az ország határain túlra is, tehát kifejezetten egy támadó hadjáratot várt el. Egészen az őszi

bácsi gyűlésig ez határozta tehát meg a tárgyalások menetét és keretét, nem sokkal a gyűlés előtt azonban feladta addig vehemensen képviselt álláspontját, és elállva a külön szövetség tervétől az általános liga mellett tette le a voksát. A fordulattól meglepett magyarok tulajdonképpen nem kaptak magyarázatot, hacsak azt nem vesszük annak, hogy a Köztársaság állítólag belátva, hogy egy egyetemes liga erősebb lenne, és érzékelve óriási lelkesedést, kiemelve a pápát, a francia és a spanyol királyokat, megváltoztatta eredeti szándékát.³⁰ Elképzelhető az is, hogy a bácsi gyűlés végeredménye, vagyis hogy az ország nemessége elfogadta a liga gondolatát és a háborút a török ellen, győzte meg a velenceieket a magyarok szándékának komolyságáról.

Akármi legyen is a magyarázat, a velenceiek magatartását a külön szövetség kérdésében ugyanaz bizonytalanság határozta meg, mint a magyarok kezdeti vonakodását. Magyarán nem bíztak abban, hogy a két hatalom képes lesz egy támadó háború terhét elviselni a török ellen, ezért multilaterális keretben gondolkodtak, míg kezdetben a velencei fél éppen fordítva, ebben a multilaterális keretben nem bízott meg, amelybe talán az 1494-ben újra kitörő itáliai háborúk, illetve az első oszmán–velencei háború keserű tapasztalatai is belejátszottak. Mivel annyit sikerült elérniük, hogy a végül elkészült szerződéshez fűzött egyik iratban (1501. május 12.) rögzített módosítás kimondta, hogy újabb csatlakozó esetén a fentebb említett mértékben csökkenjen a velencei hozzájárulás mértéke, a fordulatban talán anyagi megfontolások is közre játszottak. Ezt mutatják a május 13-ai és 16-ai rövid jelentések,³¹ amelyek beszámolnak a szövetség megkötéséről (május 13), azzal a megjegyzéssel azonban, hogy a magyar királynak juttatandó velencei segély csökkentése egyáltalán nem szerepel az elfogadott szövegben, a velencei fél azonban ragaszkodik hozzá. A Giustiniani iratok között őrzött szerződéstervezetben egyébként az összeg csökkentése tényleg nem szerepel, és mivel a végleges változat nem maradt ránk, csak találgathatunk, hogy ennek mi lehetett az oka. De ez annyira fontos volt a velencei fél számára, hogy a 16-ai jelentéshez csatolt egyik iratban, egy közjegyző által II. Ulászló és a két velencei követ jelenlétében május 12-én kiállított iratban, rögzítették.³²

Az egy nappal később, május 13-án szintén a budai várban kelt másik irat, amelyet Pietro Isvalies

²⁸ BA Mss. n. A 269, fol. 124v, 155v, 157v, 158r, 159r.

²⁹ BA Mss. n. A 269, *passim*.

³⁰ BA Mss. n. A 269, fol. 97v–98r.

³¹ BA Mss. n. A 269, fol. 157rv, 157v–158v.

³² BA Mss. n. A 269, fol. 158v–159v.

pápai legátus a *latere*, a magyar király, valamint a velencei követek részvételével kötöttek meg, a szerződés két másik problémás pontjával foglalkozik.³³ Ezek a szövetség időtartamára, illetve arra vonatkoztak, hogy a felek a háború alatt nem fognak a törökkel önállóan, a többi fél tudta és beleegyezése nélkül tárgyalásokba bocsátkozni, illetve vele békét kötni. Az első pont a pápa érdekeit rögzítette, Isvalies ugyanis az instrukciójában szereplő három év helyett eredetileg határozatlan időre ígérte a Szent-szék anyagi támogatását,³⁴ míg a másik pont leginkább a háború fő terheit viselő magyar, illetve, másodsorban a velencei fél érdekeit rögzítette.

A szövetséget tehát fordultatos tárgyalások, nem kevés nehézség legyőzése után megkötötték. A szövegét eddig nem ismertük, a Giustinian-kódex azonban tartalmazza a Velencébe küldött és ott kiegészített, majd visszaküldött szöveget *Capitula confoederationum* címen. Ez utóbbit természetesen csak feltételezhetjük, mert a magyar király által ratifikált példány nem maradt ránk. Sanudo, amint fentebb említettem, 19 pontban foglalta össze a szövetség feltételeit. Ebből 18 olvasható a szerződés-tervezetben, amely a fentebb említett irathoz képest jóval korábban, a velencei követek március 2-ai levelének függelékeként szerepel.³⁵ Amiből az is következik, hogy a szöveg javítására, a ratifikáció fentebbi időpontját tekintve, a velencei félnek kb. két hónap állott a rendelkezésére. Az utolsó pont Sanudónál, amelyet tehát a szerződés pontjai között nem találunk az, hogy a felek ratifikálni fogják a szerződést és esküt tesznek rá. Ez tulajdonképpen a szövetségkötések természetes velejárója volt, amit nem szoktak a szövegbe foglalni, mi is csak azért számoltuk a pontok közé, mert Sanudo így szerepeltette.

A nagy egymásra találás és a kezdeti lelkesedés mindazonáltal hamar alábbhagyott. Jóllehet a szerződés megkötése után a magyar csapatok elkezdtek gyülekezni, és kijelölték az egységek vezéreit is, néhány hónappal később, szeptemberben a magyar és a velencei fél újra elkezdett a Porta felé tapogatózni a megegyezés érdekében.

Források

BA Biblioteca Comunale dell'Archiginnasio (Bologna)

Leonard, Frederic 1693: *Recueil des traitez de paix, de tréve, de neutralité*. Paris.

Sanuto, Marino 1869: Marino Sanuto világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai 1. (1496–1501). Közli Wenczel Gusztáv. *Magyar Történelmi Tár* (2.) 1–282.

Sanuto, Marino 1877: Marino Sanuto világkrónikájának Magyarországot illető tudósításai 2. Közli Wenczel Gusztáv. *Magyar Történelmi Tár* (6.) 3–300.

Wagner, Carolus 1780: *Diplomatarium comitatus Sarosiensis. Posonii et Cassoviae*.

Felhasznált irodalom

C. Tóth Norbert 2009: Az 1501. évi tolnai országgyűlés. Adatok a királyi adminisztráció működéséhez. *Századok* (143.) 1455–1481.

E. Kovács Péter 2008: Magyar–francia diplomáciai kapcsolatok a 16. század elején. In: Krász Lilla, Oborni Teréz (szerk.): *Redite ad cor. Tanulmányok Sahin-Tóth Péter emlékére*. Budapest, 171–186.

Györkös Attila 2012: II. Ulászló házassága és a francia diplomácia. *Acta Academiae Agriensis, Sectio Historia* (39.) 89–102.

Hodinka Antal 1889: Hazai vonatkozású kéziratok az olasz könyv- és levéltárakban. *Magyar Könyvszemle* (14.) 57–60.

Kosáry Domokos 1978: *Magyar külpolitika Mohács előtt*. Budapest.

Marczali Henrik 1877: Közlemények a párisi nemzeti könyvtárból. *Történelmi Tár* (23.) 97–113.

Moro, Federico 2020: *Venezia nella tempesta. 1499–1517. La crisi della Serenissima*. (LEG 128) Gorizia.

Nemes Gábor 2018: Pietro Isvalies bíboros veszprémi püspök. In: Karlinszky Balázs–Varga Tibor László (szerk.): *Folyamatosság és változás. Egyházszervezet és hitélet a veszprémi püspökség területén a 16–17. században*. Veszprém, 9–46.

Pederin, Ivan 1983: A Velencei Köztársaság és Magyarország szövetsége a török elleni harcban. *Levéltári Közlemények* (54.) 131–135.

Setton, Kenneth 1978: *The Papacy and the Levant II (1204–1571)*. Philadelphia.

³³ BA Mss. n. A 269, fol. 159v–160v. Mindkettő *Tenor instrumentorum contractorum seorsum cum serenissimo domino Hungariae rege* cím alatt szerepel.

³⁴ Nemes 2018: 13.

³⁵ BA Mss. n. A 269, fol. 143r–146r. Ennek részleteivel egy másik tanulmányban foglalkozom (3. jegyzet).

Kruppa T., Gesta XXI (2023), 38–44.

Szamota István 1891: *Régi utazások Magyarországon és a Balkán-félszigeten 1054–1717.* Budapest.

Wenzel Gusztáv 1877: II. Ulászló magyar és cseh királynak házas élete 1501–1506. *Századok* (10.) 630–641, 727–757, 816–840.